

◀ نقش

کتابداران دانشگاهی در ایجاد امید و انگیزه در کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی (دانشجویان)

کبری نگهبان^۱

آزاده صالح آبادی^۲

چکیده

در این مقاله به بررسی نقش کتابداران در ایجاد انگیزه و امید در بین مراجعان کتابخانه‌های دانشگاهی به ویژه دانشجویان پرداخته شده است. ابتدا تعاریفی از امید و انگیزه به عنوان نیروی محرک جامعه برای پیشرفت و داشتن زندگی خوب بیان شده است. جامعه هدف این نوشته، بیشتر دانشجویان دانشگاه هستند که باید بیشتر به مسائل و مشکلات آنان توجه شود تا به آینده جامعه با کمک آن‌ها امید بیشتری داشته باشیم چرا که آنان مسئولین و اداره‌کنندگان کشور در آینده خواهند بود. دلایل و راهکارهایی برای کتابخانه‌های دانشگاهی در این زمینه ارائه شده است که باید در کنار سایر اهداف کتابخانه مورد توجه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: انگیزه، کتابداران دانشگاهی، دانشجویان، کتابخانه‌های دانشگاهی

◀ امید

مفهوم امید از نظر نووتنی (۱۹۸۹)، نیروی زندگی پویا و بلند؛ از نظر دارلینگتون، اهمیت حمایت شدن از سوی دیگران؛ از نظر هاملستین و روث (۲۰۰۲)، برقراری ارتباط نزدیک با ارزش‌های شخصی و اهداف؛ و از نظر هاقتون (۲۰۰۷)، توان دنبال کردن فعالیت‌های روزانه و متحرک نگه داشتن خود است. به عقیده اسنایدر (۲۰۰۰)، امید نوعی روند فکری و دارای دو جزء تفکر عامل (اراده‌های هدفمند) و مسیرها (طرح‌های هدفمند) است و هر دو بعد از طریق رفتارهای هدفمند در تشکیل و تعیین میزان امید ضروری و موجب سازگاری و سلامت جسمی و روانی است (کرمانی، ۱۳۹۰).

امید انتظاری مثبت درباره آینده و نگرشی مثبت به رویدادهای علی و معلولی است و مانند سپری بین آثار رویدادهای استرس‌زای زندگی و سلامت جسمی، روانی و رفتاری قرار می‌گیرد. مطالعات نشان می‌دهد، افراد امیدوار نسبت به افرادی که امید کمی دارند دل‌بستگی ایمن‌تری دارند، تغذیه و مراقبت بهتری را دریافت کرده و از حمایت اجتماعی کافی برای انطباق با مشکلات برخوردار بوده‌اند. تعارض خانوادگی آن‌ها کمتر و والدین قابل پیش‌بینی‌تری داشته‌اند. پژوهش‌های مختلف نشان داده‌اند که امید با جهت‌گیری تبحری و احساس خود

۱. کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی / کارشناس بخش امانت کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد

۲. کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی / کارشناس بخش امانت کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد

ارزشمندی همبستگی مثبت دارد و همچنین با افسردگی، اضطراب و احساس فرسودگی به صورت منفی و به طور کلی با عواطف منفی در ارتباط است.

امید یک حالت روحی و روانی برانگیزاننده انسان به کار و فعالیت است. به طور طبیعی، امید موجب انگیزه بشر در کارهای اختیاری و مانع ترس از زیان است. امید انسان را به حرکت وامی دارد تا به هدف خویش برسد. امید که از معرفت و شناخت حاصل می شود، اساس همه تلاش های مفید و پرثمر انسانی است. پژوهشگران بر این باورند که امید برای مقابله با مشکلات شرایط عدم اطمینان ضروری است. تحقیقات نشان داده است که امید یک پیشگویی کننده معتبر برای موفقیت های علمی است. این امر حاکی از یک رابطه بدیهی بین امید به آینده و موفقیت است؛ یعنی همان طور که امید به آینده انگیزه تلاش و کسب موفقیت را در فرد به وجود می آورد؛ متقابل دستیابی به اهداف و موفقیت ها نیز امید به آینده را در فرد تقویت می کند.

امید به زندگی و پیش بینی سطح عملکرد افراد رابطه مستقیم با یکدیگر دارند. یعنی هر قدر امید به زندگی بیشتر باشد، امکان موفقیت در زمینه های مختلف مثل شغلی، تحصیلی، ورزشی و غیره بیشتر می شود. امید فقط یک احساس خوب و زیبا نیست، بلکه سیستم انگیزش شناختی افراد نیز است؛ به این معنی که احساسات شما به دنبال شناخت حرکت می کند و از مسیر خود منحرف نمی شود. انگیزه عاملی مهم در زمینه رشد و توسعه فردی است. امید به انسان اجازه می دهد که با تلاش فراوان برای رسیدن به اهداف خود قدم بردارد و با موانع مجادله کند. افرادی که امید ندارند در زندگی به دنبال اهدافی می روند که نیازی به چالش نداشته باشد و با کوچک ترین مشکل، از ادامه مسیر خود درمانده می شوند و هدف خود را رها می کنند.

تزریق امید در جامعه، در همه ارکان، سطوح و لایه های جامعه بسیار مهم و ضروری است و مردم با داشتن این گل واژه موفقیت از یک سو بهتر می توانند برای پیشبرد امور حکومت و خود گام بردارند و از سویی همراهی بهتری با ارکان حکومت در تحقق امور و طرح ها خواهند داشت.

امید به افراد، حس عمیق امن بودن و قابل اعتماد بودن را می دهد و آن ها را به سمت تلاش بیشتر برای دستیابی به موفقیت ها می کشاند و از سویی امید اجتماعی و امیدواری برگرفته از احساس خوش بینی فرد نسبت به آینده است و هنگامی که از این تعبیر استفاده می شود، امید مشترک یک ملت و امت نسبت به آینده شان را نشان می دهد که می تواند برآمده از غرور ملی، حس وطن دوستی و اعتماد به نفس باشد، انگیزه و شوق برای تلاش، تاب آوری و تحمل مشکلات، ظرفیت آرزومندی و داشتن آرزوهای بزرگ، همگی از نشانه های یک انسان یا ملت امیدوار است. جامعه امیدوار به جلو می نگرند و آینده را روشن تر از حال می بینند و بر این اساس امید بزرگترین سرمایه اجتماعی یک ملت است که به آن می بالد، بنابراین امید اجتماعی ابزاری مفهومی است که نشان می دهد چگونه می توان از وضع کنونی به شیوه مسالمت جویانه به آینده بهتری رسید و حس امید و امیدواری عزیمتی مطلوب از نقطه کنونی جامعه به نقطه ای موفق در راستای پیشرفت و بهبود اجتماعی است که از ایجاد یأس اجتماعی جلوگیری می کند.

کتابخانه به عنوان یک نهاد مهم اجتماعی از گذشته ی بسیار دور واسطه ای برای تعامل با دنیای بیرون و حل تضادهای اجتماعی و تطبیق با محیط اجتماعی موجود بوده است. این مکان با دارا بودن تجربیات، عقاید و نگرش های مختلف، راهکارهای حل مسائل و مشکلات در قالب کتاب ها، نوشته ها و دیگر شکل های منابع می تواند نقش بسیار مهمی در برطرف کردن مشکلات اجتماعی و کمک به افراد برای داشتن زندگی بهتر و امید به آینده ای روشن تر داشته باشد.

کتابخانه ها انواع مختلفی دارند و هر کدام از آن ها برای رسیدن به هدفی خاص بوجود آمده اند، اما برای انواع کتابخانه ها می توان یک سلسله هدف کلی در نظر گرفت که عبارتند از:

-آموزش

-اطلاع‌رسانی

-فراهم آوردن امکانات پژوهش

-تعالی بخشیدن به روح و فکر

-ایجاد تفریح و تفنن

به گفته‌ی مهری پریخ^۱ نقش کتابدار ارائه شیوه‌هایی است که فرد بتواند به خودکفایی و استقلال از طریق شناخت نیازهای خود و برطرف کردن آن با کسب اطلاعات به طریق مجازی و سنتی، کتابخانه‌ها، اسناد مدارک و غیره، برسد.

کتابداران ما و آموزش‌های آن‌ها در حال حاضر برای ما ناشناخته است و نمی‌دانیم این گروه آموزش‌های لازم را دریافت کرده‌اند یا نه. برخی کتابداران نمی‌دانند که چه چیزهایی را باید به مردم ارائه دهند. این موضوع نشان می‌دهد که ما نیاز زیادی به آموزش داریم. متأسفانه در واحدهای آموزشی ما که کتابداران را تربیت می‌کنند، واحدهای درسی برای آموزش درست خدمات کتابخانه‌ای متناسب با شرایط موجود نداریم. کتابداران ما نمی‌دانند که خدمات چه وسعتی دارد، چه جلوه‌هایی باید داشته باشد، برای چه کسانی و با چه شیوه‌هایی باید ارائه شود. البته بسیاری از کتابخانه‌ها از نقاط مختلف ایران از فعالیت‌های که در این زمینه انجام دادند، گزارش‌هایی را ارائه می‌دهند و این گزارشات در گروه‌های کتابداری، خبرگزاری لیژنا و در همایش‌ها و نشست‌های مختلف منتشر می‌شود. آن‌ها نوآوری‌های جالبی را ایجاد کرده‌اند و اگر بگوییم که هیچ خدماتی ارائه نمی‌شود نسبت به بسیاری از کتابخانه‌ها کم لطفی خواهد کرد. ولی سوال اینجاست که آیا همین اندازه کافی است و یا بسیار بیشتر نیاز داریم؟ کتابخانه‌های کمی هستند که خود به این نتیجه رسیده‌اند، مطالعاتی انجام داده‌اند و نیازهای افراد را شناسایی کرده‌اند. اما آیا این اتفاق در همه کتابخانه‌ها رخ می‌دهد؟ زمانی که ما در مورد جامعه صحبت می‌کنیم و از رشد جامعه و توسعه آن سخن می‌رانیم منظور جامعه کل است که از اجزای مختلف تشکیل می‌یابد و اگر تمام این اجزا با هم رشد کنند جامعه رشد یافته است. خلاقیت، علاقه و روشی که توسط چند کتابخانه انجام می‌گیرد باید به همه کتابخانه‌ها برسد و تنها روش این کار آموزش است.

در درجه اول باید توجه داشته باشیم که ما به عنوان کتابدار در هر کجای ایران که هستیم باید بدانیم رسالت ما چیست و اگر کاری انجام می‌دهیم آن را به خاطر رسالت خود انجام دهیم. رسالت ما خدمت خالصانه به مردم بر پایه نیازهای آنان است. مقابل کتابداران کسانی قرار دارند که وقتی نیاز آن‌ها برطرف می‌شود خطوط چهره‌شان تغییر می‌یابد، فیزیک بدنشان عوض می‌شود و هنگام خروج از کتابخانه نگاه آن‌ها به کتابدار تغییر پیدا می‌کند و این بهترین پاداش برای کتابدار است. علیرغم مشکلات اقتصادی، اداری و غیره اگر کتابدار هستیم و به رسالت خود به این عنوان عمل می‌کنیم نتیجه آن را خواهیم دید. این ارزشی است که آن را با هیچ چیز نمی‌توان مقایسه کرد. شادی که در چهره افراد می‌بینیم از بیشترین حقوق و دستمزد و بهترین تشویق‌ها بالاتر است. پس تلاش کنیم با مطالعه، خودسازی و مرور الگوهای که در سراسر دنیا وجود دارند و با نگاه کردن به مردم به هدف خود دست‌یابیم.

تجربه نشان می‌دهد مطالعه‌ی یک کتاب خوب تا چه اندازه می‌تواند در آرامش و تصمیم‌گیری بهتر یک فرد تاثیرگذار باشد و یا اوقات فراغت شخص را به مفیدترین شکل ممکن پر کند که این خود باعث هدر نشدن وقت بالارزش او و یا گذراندن همان اوقات به بیهودگی یا تفریحی زیان‌بار می‌شود. در زمان حاضر که اکثر ما به خلاصه‌خوانی عادت کرده‌ایم و جواب سوال‌هایمان را با یک جستجوی ساده در گوگل به سریع‌ترین و کوتاه‌ترین

۱. برگرفته از مصاحبه‌ای که خانم دکتر پریخ در سایت لیژنا داشته‌اند: <https://www.lisna.ir/Talk/34159>

شکل ممکن پیدا می‌کنیم و از اولین نتیجه به عنوان بهترین پاسخ استفاده می‌کنیم و اهمیت زیادی به درست یا نادرست بودن پاسخ و تحلیل آن برای کافی بودن و مفید بودن اطلاعات نمی‌دهیم؛ راهکارهایی برای عادت به مطالعه کتاب از ضروری‌ترین نیازهای جامعه می‌باشد. این نوشته در نظر دارد به بیان مطالبی در زمینه برنامه‌های کتابخانه برای برطرف کردن نیازهای غیردرسی مراجعان به کتابخانه‌های دانشگاهی به خصوص دانشجویان بپردازد و راهکارهایی را در این زمینه پیشنهاد دهد.

در بررسی و جستجوی اساسنامه‌های کتابخانه‌های دانشگاهی و وظایف و اهداف این کتابخانه‌ها به این نتیجه می‌رسیم که بسیار کم و شاید بتوان گفت به ندرت به وظیفه‌ی مهم کتابخانه که، تعالی روحی و فکری مراجعان است، اشاره‌ای شده است. با توجه به اینکه مراجعان اصلی کتابخانه‌های دانشگاهی دانشجویانی هستند که در یکی از حساس‌ترین مراحل زندگی خود هستند و کم‌کم باید برای پذیرش مسئولیت کار و زندگی آماده شوند و از طرفی با توجه به شرایط پیچیده‌ی اقتصادی و اجتماعی اکنون دچار تعارضات و مشکلات فراوانی هستند و نیاز جدی به دریافت اطلاعات مفید دارند و از طرفی اغلب دانشجویان به خصوص دانشجویان غیربومی ممکن است امکان دسترسی به کتابخانه‌های عمومی سطح شهر را نداشته باشند و چون وقت زیادی را در دانشگاه می‌گذرانند فرصتی هم برای رفتن به کتابخانه‌های عمومی ندارند. موجودی کتابخانه‌های دانشگاهی نشان می‌دهد کتاب‌های غیردرسی و بسیار مفیدی برای مطالعه و ایجاد انگیزه و امید و پرکردن اوقات فراغت دانشجویان در این کتابخانه‌ها پیدا می‌شود و البته مورد استفاده آنان نیز قرار می‌گیرد.

ما به عنوان کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی وظیفه داریم در حد توان به درک مراجعان خود از نظر روحی و شرایط خاص و علت مراجعه به کتابخانه بپردازیم. همیشه مراجعه به کتابخانه دانشگاهی برای حل مسائل علمی و درسی نیست؛ چه بسا دانشجویی فقط برای گذراندن وقت بین دو کلاس خود به کتابخانه مراجعه کرده باشد و یا برای پرکردن خلا تنهایی خود به کتابخانه آمده باشد. شاید مراجعه کننده‌ای پناه خود برای فرار از مشکلی خاص را سکوت کتابخانه و قفسه‌های کتاب دانسته است، کتابدار با درک این موضوع و اهمیت آن می‌تواند به یاری مراجعه کننده بشتابد و شاید آن فرد هنگام خروج از کتابخانه متفاوت از موقع ورودش به کتابخانه باشد و چه بسا که چاره‌ای برای حل مشکل خود پیدا کرده باشد و از تنهایی اش در کتابخانه به بهترین صورت استفاده کرده باشد و با آرامشی در دل و امیدی به آینده‌ی بهتر کتابخانه را ترک کند و چه نتیجه‌ای بهتر از این برای کتابدار می‌تواند وجود داشته باشد؟

چه بسا مراجعی در بدو ورود به کتابخانه منتظر لبخندی یا سلامی باشد تا نیاز خود برای حضور در کتابخانه را بیان کند و شاید رفع آن نیاز جلوی تصمیمی نادرست را بگیرد و او را در جهتی درست و مناسب راهنمایی کند و به حل مشکل خاصی کمک کند. گاه در برخی فیلمها یا انیمیشن‌ها به شکل اغراق شده‌ای می‌بینیم، کتابداران اغلب یک شخصیت خشن و بداخلاق و غیرقابل نفوذ هستند، اما این شخصیت می‌تواند به انسانی مهربان، پذیرای مراجعان و گاهی آخرین پناه آنان باشد.

کتابخانه‌های دانشگاهی باید برنامه‌هایی برای جذب دانشجویان به کتابخانه داشته باشند؛ در حال حاضر با وجود شبکه‌های اجتماعی متنوع، اطلاع‌رسانی در مورد برنامه‌های کتابخانه به سادگی انجام می‌گیرد و می‌توان افراد بیشتری را جذب کرد، تنوع این برنامه‌ها نیز در علاقه مند کردن دانشجویان موثر است. زمینه‌هایی که می‌توان این برنامه ریزی را انجام داد؛ بسیار متنوع است و به علاقه‌ی مراجعان بستگی دارد: شعر، داستان، روان‌شناسی، مهارت‌های زندگی، مسابقات مختلف، انتخاب بهترین کتاب، بهترین کتابخوان، بیشترین استفاده‌کنندگان از کتابخانه و...

در ادامه برنامه‌های مختلفی که امکان اجرا در کتابخانه‌های دانشگاهی را دارند، پیشنهاد می‌شود:

- ۱- مسابقات کتاب‌خوانی
- ۲- معرفی کتاب‌های جدید
- ۳- معرفی کتاب‌های برتر در هر زمینه
- ۴- جلسات خوانش کتاب‌های با ارزش ادبی و تاریخی مثل شاهنامه خوانی، مثنوی خوانی، خواندن بوستان و گلستان سعدی و سایر کتاب‌های ادبی
- ۵- معرفی کتاب‌های روان‌شناسی که باعث بهتر شدن تعامل فرد با خود و دنیای پیرامونش می‌شود.
- ۶- خلاصه‌نویسی کتاب‌های با ارزش
- ۷- ایجاد باشگاه کتاب‌خوانی و همفکری در بین مراجعه‌کنندگان به کتابخانه
- ۸- جلسات نقد کتاب و بیان نظرات شرکت‌کنندگان

نتیجه‌گیری

همه مطالبی که گفته شد در ایجاد انگیزه، امید و حال خوب در بین مراجعان به کتابخانه موثر است. به یاد داشته باشیم دانشجویان؛ که مراجعه‌کنندگان اصلی کتابخانه‌های دانشگاهی هستند، مدیران، مسئولان، کارمندان و استادان، آینده‌ی جامعه هستند و نقش مهمی در سرنوشت و آینده‌ی کشور دارند. پس خوب است که ما کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی نقش خود را در قبال آنان به انجام برسانیم و امیدوار باشیم نسلی باسواد، کتابخوان و دوراندیش مسئولیت آینده‌ی کشور را در دست بگیرند.

منبع

کرمانی، زهرا (۱۳۹۰). ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس امید اسنایدر، فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، ۵ (۴)-۷-۲۳.

